
Hva kan vi lære av Johanneskirken?

FORSIDEBILDET

Foto A.B. Wilse 1902

Foto Øivind Larsen 2001

Er det noen av leserne som gjenkjenner motivet på forsidebildet?

Sannsynligvis svært få. Det er Johanneskirken i Oslo som ble revet i 1928 (1). Det er nok flere som husker bensinstasjonen som kom isteden, mens det er lettere å føle seg hjemme på det hundre år nyere fotografiet som er tatt på samme sted og gjengitt her i teksten – av Christiania Torv med Legenes hus fra 1996.

Det er egentlig litt rart at Johanneskirken er forsvunnet ut av byens bevissthet. Den var reist på samme tomt ved byens torg som Hellig Trefoldigheds Kirke lå fra den ble innviet 10. mars 1639 til lynet rammet og den brant ned 21. april 1686.

Johanneskirken var stor og gedigen, oppført 1877 – 78 med fasader i rød, hollandsk teglstein, og den var tegnet av en av tidens mest kjente arkitekter, stadskonduktør Georg Andreas Bull (1829 – 1917). Den hadde hele 1 250 sitteplasser og altertavle malt av Eilif Peterssen (1852 – 1928) (2).

Johanneskirkens fundamentering viste seg imidlertid ikke å være god nok (3), for flåte- og pælekonstruksjonen som kirken hvilte på, råtnet og sviktet slik at det i 1902 måtte foretas omfattende reparasjoner. Men søndag 23. oktober 1904 kl 1128, midt i kirketiden, skjedde det noe virkelig alvorlig: Sør-Norge ble rammet av et 15 sekunder langt jordskjelv, og det var særlig merkbart i hovedstaden. Johanneskirken fikk rystelser den ikke tålte og man fant det ikke trygt å bruke den til gudstjenester lenger.

Maleren Per Krohg (1889 – 1965) benyttet kirken som atelier i 1920-årene, men så ble den altså revet (1, 3).

Det er neppe grunn til å tro at noen skulle ha behov for å undertrykke historien om Johanneskirken, det måtte da eventuelt være de som var ansvarlige for det dårlige grunnarbeidet. Men ute av syne, ute av sinn. Altertavlen forsvant. Materialer fra trekonstruksjonene ble brukt til ved under den annen verdenskrig, mindre enn 20 år etter at kirken var borte (2). Ingen i dag savner

Johanneskirken. Anders Beer Wilses (1865 – 1949) fotografi er fra 1902 og tilhører Oslo Bymuseum. Det er et av de få minner vi har, og det må man til bildearkivet for å lete etter.

Her har vi med et stort byggverk å gjøre, et landemerke i hovedstaden som vi husker lite om – og det er fra en ikke altfor fjern fortid. Andre, langt mindre prangende bygg er blitt vernet og hegnet om av entusiaster, eventuelt blitt revet under store politiske bruduljer.

Dette er interessant.

Historie, den kunnskap om fortiden som vi bringer med oss videre, er nødvendigvis et utvalg av den samlede historiske kunnskapen. Når det f.eks. heter seg at hver generasjon trenger å skrive historien på ny, er dette uttrykk for at den nye generasjonen har behov for et nytt utvalg. Historisk kunnskap har funksjon som premisser for avgjørelser og handlinger, og behovet for slike premisser skifter. Enhver historisk fremstilling må derfor alltid sees i sin egen historiske kontekst, hvilket kunnskapsutvalg man har foretatt og hvordan det er blitt drøftet. Da vil man forstå bedre hvordan historiefremstillinger også kan brukes til ulike formål, det være seg alt fra egen nasjonsbygging til konstruksjon av fiendebilder. Det behøver vitenskapelig sett ikke nødvendigvis være noe galt med de enkelttemaer som fremstilles, men det er utvalget som gir effekten.

Her er vi imidlertid ved en viktig lærdom: Når noe er brakt ut av syne, forsvinner det også ganske snart ut av folks bevissthet. Historie skapes gjennom å skrive historie. Derfor kan historie være så kontroversielt.

Men kunnskapen om historiens funksjon kan også brukes i samtidens praksis – og den blir brukt. Upopulære eller omstridte avgjørelser kan tas, moralsk betenkelige handlinger kan utføres osv., men likevel bli mer eller mindre akseptert etter kort tid, dersom man bare sørger for at sporene slettes snarest, eventuelt tilsløres eller overdøves av noe annet i historien – bare man ser til at samfunnet slutter å beskjeftige seg med saken. Omvendt kan vedlikehold av stor og langvarig oppmerksomhet gjøre historiske hendelser større i ettertid enn andre som reelt sett kanskje var like viktige.

Når de historiekunnskapene vi bringer med oss som basis og premisser er et utvalg, bør vi med andre ord huske på at det foregår ubevisste og bevisste utvelgelsesprosesser for hva som skal bli historisk kunnskap og hvilken tyngde den skal få, for hva som skal bli viktig og hva som skal bli glemt, allerede i tilslutning til at ting skjer.

Tenk igjennom historien, tenk på det som har skjedd og som skjer i det store og i det små, tenk på den nære og den fjerne historie. Konkrete eksempler er det mange av, men jeg overlater til leserne å finne dem selv – og dere vil ganske sikkert finne at prinsippet er allmenngyldig.

Dette kan vi lære av Johanneskirken i Oslo – den ukjente katedral.

ØivindLarsen

LITTERATUR

1. Arstal A, Just C. Oslo byleksikon. Ny revidert utg. Oslo: Aschehoug, 1966.
2. Ringnes A. Julemysteriet – det forsvunne altermaleri. Tidsskr Nor Lægeforen 1996; 116: 3585 – 6.
3. Tvedt KA, red. Oslo byleksikon. 4. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2000.

Publisert: 20. januar 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 7. juni 2026.